

ВЛАДИМИР ПОЛЯНОВ
СЕКРЕТАРЯТ НА ЛУНАТА

chitanka.info

Аз знаех един луд, който се мислеше за секретар на луната, и това беше неговото безумие.

1

Аз мразех всеки булдог. Не зная дали тази ненавист бе последица от някое събитие през моето минало — не си спомням. Но всяко куче от тая порода възбуждаше у мене непоносимо отвращение и жестоко чувство. Пиша „всяко куче от тая порода“ и си спомням, че всъщност за мене не съществуваха множество, а един-единствен булдог. В лицето на един аз виждах този, който бях срещал някога, но виждах и този, който щях да срещна. Това се дължеше може би на тяхната поразителна прилика — не зная. Друго ми е ясно: въпреки всичко моята омраза не намаляваше. Напротив — ако в един и същи ден ми се случеше да срещна няколко булдога, в мен заживяваше непоносимото чувство, че съм жертва на някаква страшна гавра, че омразният, нисък, патрав пес, в лицето на който виждах всички негови събрата, по странен начин ми се явява от няколко улици и чрез необяснимо фокусничество изскача отново напред ми, след като съм го видял да замине със своя господар. През такива дни моята ненавист ставаше по-неутолима, по-жестока. Стисках пестници, храчех от отвращение и едва задържах крака си да не простра с един удар на земята кучето, което се появяваше пред мене в такава минута като някакво свръхестествено, демонично същество.

Но веднъж не можах да се въздържа. Наистина случаят беше много особен и аз бях лишен от възможността да се овладеея. Влизам в някакъв бижутериен магазин. Искан да купя дребни работи. Кой знае защо, имах предчувствието, че тука ще стане нещо с мене. И наистина, когато се обърнах към касата, за да заплатя, видях на стола зад изправилия се касиер един от моите любимци. Той сумтеше от тлъстина и очите му едва примигваха. Когато кучето усети, че го гледам, надигна глава и ми смигна, като показва черните си прогнили зъби. Хвърлих парите и побързах да изляза колкото се може по-въздържано. Но тук е странното, че още ненаправил и десет крачки по улицата, видях същия булдог, отвратително клатещ се до някаква дама. За да избегна разминаването, при което не бях уверен дали нямаше да

извърша нещо скандално, върнах се назад и влязох в друг магазин, отново бижутериен — това добре видях. На стола до касиера видях още: полузадрямало, там лежеше същото отвратително животно. Нещо закова погледа ми върху него. Тогава то надигна глава, погледна ме, смигна със съзливото си око и странна усмивка оголи черните му зъби. Аз изругах и побягнах. Но при вратата усетих нещо топло и меко да се преплита в краката ми. Погледнах и истински бяс ме облада: видях булдога, който тъй жестоко ме разиграваше този ден. Дигнах крак и стъпих отгоре му. Наведох се и впих ръце около шията му. Скимтенето на кучето се смеси с писъка на някаква дама отзаде ми. Но аз се бях забравил: размахах проклетото животно и го изхвърлих на каменната настилка на улицата. В този миг някой ме удари по главата. Обърнах се и с един замах разчупих хубавия слънчобран на ядосаната жена. Стана неприятна сцена. Събраха се хора, дойде стражар. Аз протестирах, виках, обяснявах, а когато полицаят ме хвана за ръката, за да ме поведе със себе си, аз съм го ударил през лицето. Не помня това. Струва ми се, че имам доста такт при държането си с хората, пък били те и полицаи. Но ако наистина този път съм извършил това, в което ме обвиняваха, не се разкайвам. Стражарят искаше да ме поведе със себе си, без да имаше това право, и аз съм му дал заслуженото. Не така са разбирали постъпката ми другите — цяла тълпа се притисна около мене, полицаят ме хвана здраво и така успяха да ме отведат в участъка. Едно беше особено непоносимо. През време на разправията чувах непрекъснато шепот в тълпата: „Навярно луд. Луд! Луд!“

По-късно дойде още по-мъчително: този шепот на улицата, това мнение на случайно стеклите се хора възприеха и служителите в полицейския участък. А на другия ден и тези, от които можеше да се очаква нещо по-умно. Да, тъй е! С едно писмо от полицията бях изпратен в болнично заведение и тука лекарите обявиха, че аз, Филип Преславски, студент по философия, съм луд. Разбира се, не казаха луд, а нервноболен, но то бе същото. Аз протестирах, мъчех се всякак да докажа на почтените медици своята нормалност и здравите си нерви, които този ден не се различаваха по нищо от състоянието им през миналите дни, не се различаваха и от днешното им състояние, когато разказвам. Те се усмихваха многозначително, клатеха глава, казваха, че ми вярват. Но това не им попречи да ме изпратят в мръсната килия на болницата, дето се намирам и сега.

Тука за първи път почувствувах, че тези хора могат наистина да ме подлудят. Протест и възмущение ме завладяха за отнетата ми свобода. Започнах да блъскам заключената врата, впирах ръце в железните решетки на прозореца и се мъчех да ги разчупя. Напразно. Тогава ме обхвана още по-силна ярост: раздробих дървеното легло и заудрях с части от него по прозорците и вратата. Това само влоши положението ми. Дойде лекар и прислуга, хванаха ме и след като насила ме блъснаха под студения душ в банята, върнаха ме в стаята и вързаха за новото желязно легло, което донесоха. Не бях се още укротил, но сега започнах да съзнавам, че със своите буйства съвсем лошо исках да докажа нормалността си. Стана ми весело. В едно по-добро настроение реших да променя държанието си.

Престанах да викам, не буйствувах повече. Скоро се оказа, че този начин на действие е по-добър: отвързаха ме, а няколко дни по-късно можех да отивам в общата зала на болницата, дори на разходка из градината около сградата. Но че съм здрав, не можах да докажа. Надзорът над мене не преставаше, студентите душеве и някакви хапчета, както и лекарският преглед — също. Търпях и чаках. Минаха десет, отлетяха двадесет мъчителни дни, аз все чаках кротко и безобидно.

В края на третата седмица, да, тъкмо в края на третата седмица търпението ми се изчерпа. Помислих: двадесет и един дни! И това число започна да ме преследва, да играе някакви странни танци по стените, влизаше и излизаше през ключалката на вратата, пищеше в ушите ми. Някой чука. Кой е? — питам. — Влезте! Надигам глава да погледна. Някакъв господин, загърнат в черна наметка до лицето, влиза. Аз дойдох! — казва и гласът му клокочи в задавен смях. Учуден го гледам. Мрачно предчувствие ме обхваща и ме плаши. Кой сте и какво искате? Той захвърля плаща настрана. Аз виждам: числото двадесет и едно. Едва се сдържах да не избухна. С недоволство помислих — колко неприятно ще бъде, ако утре дойде двадесет и две!

Започнах да чакам. Килията и цялата болница сякаш изведнъж се сплескаха, сляха се и извихриха нагоре, като безкрайно минаре. На неговия връх виждах нещо и започнах да се дразня. Там висеше обесено числото двадесет и едно, а над него се кискаше и люлееше двадесет и две. Числото ми махаше с ръка. Разбрах, то казваше: утре ще дойда! Бяс закипя в гърдите ми. Дива омраза се зароди в цялото ми

същество против всички, които ме държаха в болницата. Започнах да ругая слугите и едва се сдържах да не прикача на лекаря някой не твърде любезен епитет. Същия ден аз му казах, че е време да се свърши непоносимата комедия с мене. Тогава се случи нещо, което и досега не мога да разбера. Като говорех на лекаря, аз се взрях в лицето му. Думите замряха на гърлото ми. Слисан, погледнах по-добре, но лекарят не издържа погледа ми и избяга. Аз не можех да повярвам, че това, което видях в лицето на доктора, беше действително. Този ден сам се усъмних в душевното си състояние. Това съмнение ме уплаши. Искях да се уверя дали то почива на нещо. Отидох до прозореца, погледнах залязващото слънце, взрях се в цветята из парка и ги назовавах с техните имена. Това не беше достатъчно. Забих ноктите си в месото на крака и усетих непоносима болка. Помъчих се да си спомня цялата моя история от онзи проклет ден с кучето до лудницата — не изпуснах нито една подробност. Поисках молив и хартия и ето — моята още недовършена история лежи написана на масата.

Да, нямаше съмнение, аз бях със съзнанието, с което съм и сега: напълно нормално. Но нямаше така също съмнение и за това, което видях в лицето на доктора, защото то се повтори и на другия, и на третия ден: лицето на лекаря напълно напомняше, не, а изглеждаше като муцуната на обикновен булдог.

Заживях страшни дни. Моята стара омраза запламтя стихийно! Невероятни мисли завихриха в главата ми, втълпих си, че съм отново жертва на омразния пес. Да, тъй вече предполагах, че той, предрешен като лекар, ми крои някаква примка. Това беше диво и да се помисли. Все пак аз го мислех. Искях да си наложа да не си втълпявам невероятни неща — излизаше обратното: при всяко ново посещение на лекаря все по-дълбоко проникваше у мене увереността, че той е маска, една лоша маска на нетърпимото животно. Или: защо лекарят и булдогът да не са едно и също същество? Каквото мразя в кучето, не намирам ли и в човека? И стигнах дотам, че изкарах човека като разумно същество, дори по-опасен за мене от омразното куче. Уплаших се дали няма с това чувство някой ден да извърша с доктора нещо и свършено да се лиша от възможността да изляза от болницата. Когато лекарят идваше при мене, започнах да не го гледам. Но мисълта, че той, подобният на отвратителното куче, е наблизко, разтреперваше тялото ми.

Веднъж помолих най-настоятелно лекарят да прекъсне визитите си. Той обаче не ме послуша и това, от което се боях, стана. Беше в час, когато той не влизаше в стаята. Аз лежах на леглото и мислех с недоволство и мъка за непоносимото ми положение. Преценявах всичко случило се и сипех с хули невежите лекари и фаталния пес — причината на всичко. Изведнъж почувствувах нетърпимата миризма, която лъхаше само от дяволските кучета. Помъчих се да стана. В същия миг над мене се надвеси главата на един булдог. Изкрещях от ужас и отвращение. Същевременно с едно посягане сграбчих животното за гърлото. Знаем, че го задуших с всички сили. Но това сякаш не ме задоволяваше. Прехвърлих се отгоре му и заблъсках главата му в стената. В същия момент видях нещо ужасно: пред мене, на леглото, се изви и падна докторът с разбита глава.

Бедният лекар, навярно е извикал или може би са чули моя вик — не зная, но в стаята скоро нахълта цялата прислуга. Вързаха ме и заключиха, след като изнесоха ранения. Той не беше мъртъв. Но с последния поглед, който хвърлих към него, видях още: от лицето му бе изчезнала омразната прилика с булдог.

Разкажание притискаше душата ми.

2

Докторът наистина не беше убит. Няколко седмици след случката той отново започна обичайните си посещения. Когато дойде при мене, бях уверен, че ще бъде неприязнено настроен или най-малко ще ми заговори с упрек за моето деяние, и аз бях приготвил хиляди извинения. Но той не стори нито едното, нито другото. Кротко, мълчаливо направи своя преглед и си отиде. Аз също задържах извиненията си за друг път. На следващия преглед обстоятелствата ме принудиха пак да отложам извинителната си реч. „Следния път непременно ще се извиня“ — утешавах се аз. Но и при третата визитация не изпълних намерението си. Не че нямах искрено желание — имаше нещо, което ме принуждаваше да отложам. По всичко изглеждаше, че лекарят не желаше да му се напомня нещастната случка. Че имах право, скоро се убедих.

На стената, в която онзи ден разбих главата на доктора, беше останала някаква следа. Това петно аз бях умело прикрил от прислугата като спомен за моето престъпно буйство и за предпазване от ново. Винаги, когато чувствавах някакво нервно раздразнение, откривах това кърваво петънце и резултатът от гледката биваше по-голям, отколкото от десет хладни бани и хапчета опиати. По невнимание един ден бях оставил петното открито. Дойде докторът за преглед и го забеляза. Той побледня и така замръзна в ням ужас. Аз бързо хвърлих одеялото си върху белега. Докторът потрепера, разпери ръце и закряска несвястно:

— Валентин! Валентин!

В стаята бързо влезе един от служещите и мислейки, че ме е обхванал припадък, без да се вглежда в лекарят, се хвърли отгоре ми. Аз се помъчих да го отблъсна и да му обясня случката. В този миг чух гласа на доктора, спокоен и наставнически.

— Да, вържете го! Той е малко развълнуван! Един душ няма да му повлияе зле.

И мене ме вързаха в отвратителната болнична риза, а когато в стаята дотича и останалата прислуга, занесоха ме под душа. Аз не се противях, дори не забелязах какво правят с мене. Напрягах всичките си умствени възможности и се мъчех да разбера случилото се. Преценявах всички подробности и се стремях да извадя от тях някакво обяснение. То идеше колебливо и неясно, неустановено още. И наистина какво можеше да се мисли за случката? Най-възможното беше, че уплашеният лекар измами добре служещите, за да не се изложи сам. И в това нямаше нищо необикновено — аз също бих постъпил така. Но защо той се уплаши? Да, ясно беше, че споменът за оня ден, когато насмалко щях да го убия, се бе събудил у него при вида на кървавото петно. Това беше първото ми впечатление. Но скоро видях в случката нещо много повече. Черно предчувствие ме завладя. Аз се питах: как може той изобщо да забрави, че едва не го убих онзи ден? Да, как може? А после кой е този Валентин? Никой от прислугата не носеше това име. Все пак нищо положително не можеше да се установи по цялата тази история. Завладян обаче от своето нерадостно предчувствие, че докторът се преструва и съвсем не е забравил случилото се между нас и тъкми някакво отмъщение, не можех да остана спокоен.

На следващия преглед аз го наблюдавах. Той не прояви нищо особено, освен че ме запита дали не чувствавам някакви нервни трепети в палеца на левия крак. Ето това ме запита.

— Не! — Отговорих аз.

Докторът не каза нищо повече. Излезе. Тогава аз реших. Когато наближи часът на следващия преглед, открих петното кръв на стената и зачаках. Останах излъган. От примката, която поставих, не излезе нищо. Този път лекарят забеляза петното, но спокойно извика дежурния прислужник и му заповяда да почисти стената.

— Такава непростима небрежност не бива да се допуска! — смъмри той човека.

Служещият почисти стената и си отиде. Тогава аз прибягнах към втора уловка. Извъртях се зад лекаря и тихо пошепнах:

— Валентин! Валентин!

— Какво има? — обърна се към мене той.

Засрамах се.

— Вие не изглеждате спокоен! — продължи той и ме помоли да седна.

Съвършено унищожен, седнах.

— Събуйте се. Така! — започна той. — Покажете левия си крак. Така. Не чувствувате ли още никакви трепети в палеца?

— Не! — отговорих.

— Не?! — учуди се той. — Това не е добре. Не е добре. Изглежда, ще стане необходимо да оперираме.

Погледнах го изумен.

Но лекарят отсече:

— Тия дни ще се реши въпросът.

И излезе.

Сега разбрах всичко. Предчувствието ми се оправдаваше. Докторът играеше комедия. Една престъпна комедия. Моята болест, ако такава съществува, разбира се, съвсем не се нуждаеше от грижи към моите пръсти. Но докторът явно имаше някакъв план. И аз разбрах какво ще ми донесе. Той разиграваше комедията на припадъци и обезумяване (случаят, когато видя кървавото петно), за да ме подложи на замисленото от него отмъщение, при което операцията на палеца на крака ми щеше да бъде страшният венец. О, аз не бях се излъгал в моето предчувствие!

При първата възможност, която ми се откри, влязох при управляващия лекар и му съобщих за намерението на неговия колега да ми прави операция на палеца. Той поклати глава, изпълнен със съмнение. Тогава, за да усиля казаното, разправих случката с кървавото петно и моите опасения. Но управляващият лекар нямаше време да се произнесе, защото в този момент в кабинета влезе обвиненият лекар. Този, на когото се бях оплакал, отиде при него и дълго му шепна нещо. Сетне двамата започнаха да се смеят.

— Самовнушение! — чух да казва моят лекар.

— Да, вижда се! — съгласи се началникът му.

Излязох. Негодувание и ярост бушуваха в гърдите ми. Но един случайно дочут разговор в общата зала ме отвлече настрана от моята тревога. В залата се бяха събрали някои прислужници и разтревожени споделяха:

— Само преди десет минути бях при него — казваше един санитар, — а когато влязох сега, той лежеше в кръвта си с

хирургически нож, забит в гърдите му.

— Самоубил ли се?

— Може би. Но този нож? Откъде може той да вземе хирургически нож...

— Трябва да се доложи на управителя...

— Трябва да се доложи! — повтаряха всички и се пръснаха. Едни отидоха към стаята на убития луд, други към кабинета на управителя, когото скоро видях да излиза оттам разтревожен, заедно с моя лекар.

Разбира се, че случилото се нямаше нищо общо с мене и моите страхове. Но аз се оттеглих в килията си и твърдо реших, че в това заведение, където започнаха да се случват такива невероятни работи, човек трябва да бъде предпазлив.

3

Вчера в парка на болницата с мене стана нещо, последствието от което е помирение трябваше да понеса. Вчерашният ден беше свободен за посетители. Такива имаше доста. Но от тях само един навлече нещастиято ми. Беше един булдог — нисък, дебел, кривокрак, с широка муцуна и натезжали сълзливи очи, като всички негови събратя. Водеше го някаква жена.

Аз го видях през прозореца и се заклев да не излизам през този ден в градината. Не зная как стана, но не удържах клетвата си. Помня, че дълго се разхождах между леглото и вратата на моята стая. Но още по-дълго стоях на прозореца и гледах омразния пес, който клатеше тлъстото си туловище из алеите вън. Да, това е вярно. Аз стоях на прозореца и го гледах. А той непрекъснато се разхождаше със своята господарка насам-натам и тъпчеше любимите ми цветя. Поглеждаше към мене и като че нарочно тъпчеше цветята. Аз не се дръпвах от прозореца. „Нека ги тъпче — утешавах се. — Ще цъфнат други!“ Изведнъж си спомних, че до следващата пролет има още безчет месеци и дни. Тиха, дълбока скръб ме обхвана. „Все пак по-добре е, ако не ги тъпче. Пролетта е далече! Трябва дълго да чакам нови цветя!“ От прозореца обаче не се отмахвах. Друго разправят прислужниците. Кога е дошло това друго, аз не помня. Помня само студената баня, а няколко часа по-късно видях там, дето се разхождаше проклетото куче, локва кръв. От що беше тя? Защо не са я посипали с пясък? Слугите разправят, че аз съм излязъл в парка и съм налетял на кучето...

Малко съм болезнено настроен. Случката може да е само измислица на санитарите. Твърдо вярвам, че мога вече да се въздържам, макар омразата и отвращението към кучетата от рода на пострадалото да не са угаснали у мене. Но станалото, ако то наистина е станало, даде повод на лекуващия ме лекар да ме попита трети път за палеца. Може би той щеше да ме попита и без този повод. Не изглеждаше, че се е отказал от желанието да се погаври с мене. Неговият въпрос обаче този път беше за мене непоносим. Той навярно

ме смяташе за много глупав, щом вярваше, че така лесно ще се хвана на въдицата му. Казах му, че виждам неговия палец да трепери, а не моя. Тогава той се разкри. Погледна ме като обезумял и каза, че денят на операцията е дошъл.

Докато той изтича за инструментите си, аз записвам последните си преживявания. Всеки миг може да се върне. Ако дойде, съвсем не зная как ще свърши отвратителната комедия. Имам всичкото желание да предупредя управляващия лекар, но не ще мога да понеса втори път да ме обвиняват в самовнушение и маниячество и не отивам. Ще съумея сам да се защитя. Не ще се оставя срещу домогванията на един. На един — какъв? Престъпник или луд? Какъвто и да е — не ще се оставя! Но какво мога да направя? Ако викам, не ще ли ме обвини той пак, че съм изпаднал в не знам какво си. О, как хитро плете той своята мрежа! Как хитро! Но не ще му се оставя. Ни го дума няма да произнеса. Аз... Чувам стъпките му. Той иде. Той иде. Това с ужасно. Какво иска той от мене? Какво иска? Той влиза и носи кутията с хирургическите инструменти. Неговите очи! Неговите очи! Аз не зная...

Този ръкопис на студента по философия Филип Преславски аз намерих в архивата на отделението за душевноболни при държавната болница в деня, когато постъпвах като младши лекар. В същата архива намерих и протокол за едно друго събитие: на 23 април 1899 година около 10 часа преди обяд болничната прислуга е била разтревожена от страшни викове, долитащи от килия №4. Когато разчупили вратата, в килията били намерени студентът Преславски и доктор Валентин Поклонников в предсмъртна агония. В гърдите на студента е бил забит хирургически нож, а около шията на доктора се виждали още пресни следи от пръсти и нокти. Студентът Преславски е страдал от периодични душевни кризи. При следствието се установява, че от същата болест, неизвестно за управлението на болницата, е страдал и лекарят.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.